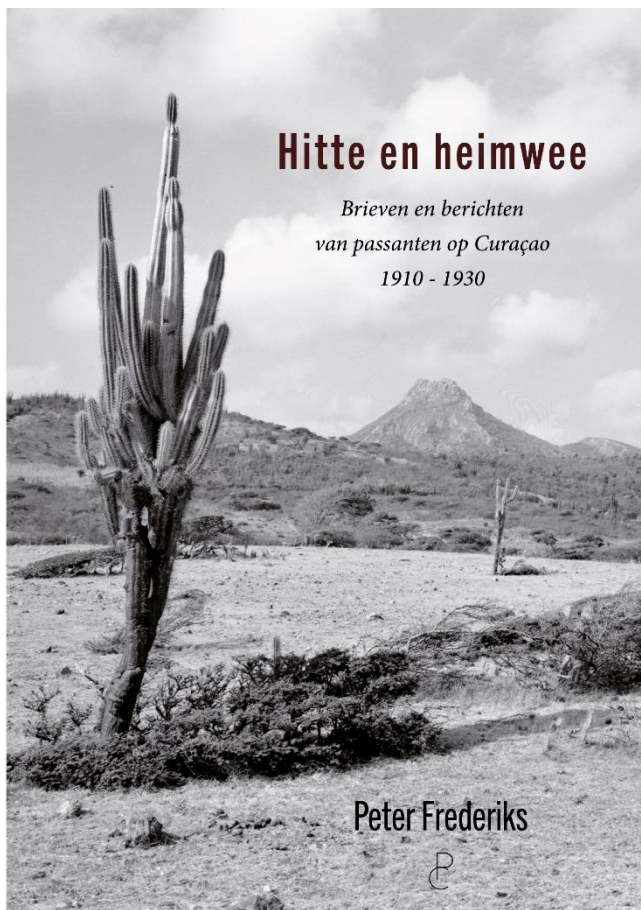

(Recensie) Peter Frederiks, *Hitte en heimwee. Brieven en berichten van passanten op Curaçao, 1910-1930* (Uitgeverij Panchaud 2020). ISBN 9789082673098, 231 pp. €24,90.

Mark Beumer

In het begin van de twintigste eeuw was Curaçao een Nederlandse kolonie. Nederlanders vestigden zich er voor kortere of langere tijd. Menigee deed verslag van het verblijf op het tropische eiland in de West in brieven en sommigen hielden een dagboek bij. Gelukkig zijn een paar van dergelijke documenten bewaard gebleven. In dit boek laat Peter Frederiks zes passanten in de jaren 1910-1930 aan het woord, twee echtparen en twee religieuzen, een zuster en een pater. Van het ene echtpaar was de man uitgezonden voor de opbouw van de kort tevoren begonnen olieraffinaderij. Van het andere echtpaar was de man rechter bij het Hof van Justitie van de zes Antilliaanse eilanden in de Caraïbische zee waaruit de Kolonie Curaçao bestond. Dit gemengde gezelschap biedt een gevarieerd beeld van het leven van Nederlanders, hun onderlinge omgang, hun verhouding tot de bewoners en hun taal, het Papiamentu, en de lokale cultuur. En ze schreven aan de achterblijvers hoe ze zich hielden in het

tropische klimaat met felle zon, soms grote droogtes en heftige passaatwinden. Het boek bestaat uit een voorwoord, twee korte inleidende teksten, vijf hoofdstukken, een dankwoord, verantwoording en geraadpleegde literatuur.

Het eerste hoofdstuk en deel handelt over Betsy, Bastiaan en Wilhelm ofwel het gezin de Gaay Fortman, waarbij Bastiaan in 1912 door Koningin Wilhelmina werd benoemd tot lid van het Hof van Justitie in de kolonie Curaçao met een jaarsalaris van 4000 gulden. Eenmaal aangekomen op het eiland, onderhoudt men contact met Nederland via brieven en foto's over het dagelijks leven. Zo komen diverse rechtszaken aan bod, waarover Bastiaan zich moet buigen en wordt duidelijk dat zowel Bastiaan als Wilhelm verschillende malen ziek worden, onder andere dysenterie. Ze bezoeken kerkdiensten en bouwen een band op met de lokale bevolking, al verwonderen zij zich wel over bepaalde zaken, zoals het gedrag van vrouwen die in kerk met hun waaier wapperen, wat tot irritatie leidt bij Betsy. Wilhelm groeit op als een zeer beleefd kind met een grote liefde voor zijn konijn en beertje. Het tweede hoofdstuk gaat over Bastiaan, die in 1913 start met zijn stukken in *De Nederlander*, een krant die politiek verbonden was met de Antirevolutionaire Partij, maar daar niet voor sprak. Bastiaan begon hiermee uit verveling. Hij richtte zich op de geschiedenis van Curaçao en het rechtsstelsel aldaar. Hij heeft twaalf brieven geschreven. In deze brieven bekritiseert Bastiaan het gebrek aan kennis over Curaçao van mensen buiten het eiland. Hij gaat in op hoe je naar het eiland kunt vliegen, hoelang duurt en wat de lokale reacties zijn. Daarnaast beschrijft hij hoe het eiland eruit ziet, hoe het is ingedeeld en wat soort gebouwen en natuur er te vinden zijn. Hij gaat daarnaast diep

in op de geschiedenis van het eiland en met name diegene die het eiland bezet hebben, met Nederland als hekkensluiter. Slavernij en kolonialisme zijn hier de kernwoorden. Ook uit hij kritiek op de kerk, waaronder de Protestantse Kerk die zich alleen voor de bühne protestants noemen. Bastiaan vraagt zich af wat de Kerk heeft bijgedragen aan de beschaving van de inwoners. Ook een antropologie van de cultuur komt aan bod. Hoe laat staat men op, hoe laat gaat men naar bed, welke waarden worden er aan het huwelijk verbonden alsook de kinderen die daar uit voortkomen. Zo nuanceert hij het foutieve en onvolledige beeld dat er heerst over dit eiland. Het derde hoofdstuk handelt over de reactie van dominee Van den Brink die op 24 januari 1914 een brief schrijft in *De Nederlander* als reactie op de stukken van Bastiaan. Met name de kritiek van Bastiaan op de Kerk en wat zij heeft gedaan voor “onderricht van den neger en den kleurling, wat voor opvoeding van den vrijgemaakten slaaf en diens nakomenlingenschap” valt in het verkeerde keelgat en vindt de dominee zwaar overdreven. Hij geeft een Trumpiaanse reactie, waarbij hij alles terugkaatst en Bastiaan’s inhoudelijke reacties juist verantwoordelijk houdt voor onrust op het eiland en de haat die daarbij zou komen kijken. De krant *Amigoe* opent vervolgens de aanval op Bastiaan, onder andere zijn geloof en drijfveren, waardoor Bastiaan uiteindelijk stopt met het publiceren van brieven. Het vierde hoofdstuk besluit het deel over Betsy en Bastiaan, waarbij de Eerste Wereldoorlog (1914-1918) centraal staat. Aan het begin van dit hoofdstuk is voor hen nog niet duidelijk wat er nu precies aan de hand en wie met wie nu eigenlijk in oorlog is. Bastiaan waarschuwt zijn familie wel in Nederland om de deur niet op te doen voor ene J. Appel. In 1917 krijgt Bastiaan eervol ontslag en vertrekt weer naar Nederland, waar zij eerst in Amsterdam, Dordrecht en uiteindelijk weer in Amsterdam terechtkomen. Ook worden er nog twee dochters geboren: in februari 1918 Theodora Eugenia en in september 1921 Nicoline Adriana.

Het tweede deel beschrijft de levens van Beppie en Gust. Meer precies gaat het om Beppie van Goor en Gust Seipgens die in 1923 naar Willemstad afreisden. Gust was chef-constructeur bij de Bataafsche Petroleum Maatschappij en werd voor een jaar uitgezonden om de installaties voor olieverwerking te controleren. In 1912 trouwde hij met Beppie, waaruit geen kinderen voortkwamen. Met het stoomschip Oranje-Nassau maakten zij de oversteek. Tijdens hun reis en daarna schreven zij brieven naar Pol, de oudere broer van Beppie. Echter is het leven daar allesbehalve “beschaving” die Beppie uiteindelijk weer aantreft als zij naar IJmuiden terugkeert. Beppie en Gust worden in Hotel Americano ondergebracht, maar van luxe is geen sprake. Geen lakens of dekens, geen kleedjes op de vloer. Het eten is slecht, waar Beppie vaak ziek van wordt. Er zijn spinnen en kakkerlakken en de racistische uitingen zijn niet van de lucht. Negerij, zwartjes, negerautovogel, zijn slechts enkele van de abjecte woorden die worden gebezigd.

Het derde deel bespreekt Alisa en Jan Paul, waarbij zuster Alisa de Brouwer in 1923 op Curaçao arriveerde. In 1915 trad ze toe tot de Zusters van Schijndel. Zij ging werken in het St. Josephgesticht, waar wees- en voogdijkinderen werden opgevangen. Ze verbleef tot 1958 op het eiland. Op het eiland verbleef ook pater Jan Paul Delgeur die deel uitmaakte van de Orde der Dominicanen. Hij schreef geen brieven naar Nederland, maar publiceerde wekelijks een column in de *Amigoe*. Hierna wordt een heel hoofdstuk aan zuster Alisa gewijd die de zorg droeg voor 25 kinderen die zij met moeite in het gareel kon houden. Immers had men op het eiland een ander dagritme en opvattingen over werkzaamheid dan zij zelf. Uiteindelijk lukt het haar toch goed om de kinderen het een en ander bij te brengen, zelfs het Sinterklaasfeest. Zij overleed uiteindelijk in 1973. Het volgende hoofdstuk is gewijd aan de columns Jan Paul, waarin hij diverse zaken bespreekt. Een van de meest in het oog springende thema’s is het onderscheid tussen katholieken en protestanten en wie het meeste heeft gedaan voor de

inwoners van Curaçao. Daarnaast worden inwoners ook racistisch bejegend met zwartjes, zwarte krullenkop of “mijn boy”. Jan Paul Delgeur overleed in 1931 op Curaçao.

Hierna wordt gesproken over de kolonie op Curaçao. Het gaat vooral om de positie van gouverneur op het eiland en wie deze functie moet vervullen, nu Nuyens terug naar Nederland was gereisd. Verder gaat het in dit hoofdstuk hoe deze functie werd uitgeoefend. Daarna wordt de geschiedenis van Curaçao besproken, waarbij Spanje het eiland bezette en daarna de Republiek en Engeland, maar Nederland uiteindelijk toch de enige bezetter bleef. Het eiland speelde een centrale rol tijdens de Driehoekshandel, waarbij slaven vanuit Europa naar de diverse plantages werden vervoerd. Tevens werden slaven bekeerd tot het katholieke geloof, een uiteindelijk gevolg van inculturatie. De WIC hechtte veel waarde aan het eiland. Nederland liep uiteindelijk achterop de rij van landen die slavernij afschaften. Hoewel 1863 het jaar is waarop de slavernij formeel werd afgeschaft, werd men nog tot 1873 gedwongen op de plantages te blijven als “contractarbeiders”. Het hoofdstuk kenmerkt zich verder door het feit dat na 1863 de vrijgemaakte slaven nog steeds een slechte positie hadden en dat verder de landbouw en dus de economie in rap tempo achteruit ging. De Katholieke Kerk zag daarom voor zichzelf in de 19^e en 20^e eeuw een rol weggelegd in het beschaven van de inwoners met scholen (“twee kwartjes voor de zwartjes”) waarbij de discriminerende en racistische bejegeningen toch nog steeds aanwezig waren, ondanks het proces van zending, missie, evangelisatie, inculturatie en bekering. Het gebruikte vocabulaire roept veel plaatsvervangende schaamte op.

Tot slot reflecteert Frederiks op de gebruikte bronnen en plaatst ze kritisch in hun context. Daarnaast kijkt hij naar de standplaatsgebondenheid van elke persoon, waarbij hij zich richt op diens opvoeding en educatie, beroep en idealen, waarmee naar Curaçao kijken en wat hun oordelen verklaart. Afgesloten wordt met een dankwoord en bibliografie.

Concluderend heeft Peter Frederiks een zeer goed en duidelijk boek geschreven dat veel bijdraagt aan de kennis over de geschiedenis, cultuur, maatschappij en economie van Curaçao. Daarnaast zijn de geplaatste foto's zeer goed gekozen die allemaal de tijdsgeest ademen van het eiland. Het zijn stuk voor stuk prachtige foto's die de lezer aan het denken zetten. Frederiks heeft met dit boek een waardevolle bijdrage geleverd over de actuele kwesties rondom slavernij, kolonialisme en discriminatie.

Verder lezen

Mark Beumer, ‘Gerard Lukken herzien. Van inculturatie naar culturatie en weer terug. Een pleidooi voor een Lukken-Hoondert model’, in: *Kleio-Historia*, nr. 12 (2020) 10-44.